

Яворська Жанна. Гроші та мораль. Уроки історії та сучасна фінансова грамотність

Що таке гроші? Гроші – одне з найдавніших явищ у житті суспільства, які привертають до себе особливу увагу вчених. Люди з давніх-давен проявляли неабиякий інтерес до грошей, навколо яких існує багато таємниць і парадоксів. Незважаючи на багатотомні дослідження і велику кількість визначень грошей, сьогодні також існує багато думок щодо їх сутності та виконання ними функцій, а також їх ролі в житті кожного з нас і суспільстві в цілому. Очевидно, усе це можна пояснити тим, що суть грошей змінюється адекватно змінам характеру суспільних відносин, в яких вони функціонують. Тому для визначення суті грошей потрібно з'ясувати питання про їх походження, про причини, що зумовлюють виникнення та існування грошей в економічному житті суспільства та їх еволюцію.

Сьогодні грошима називають усе, що є носієм купівельної спроможності і приймається як плата за товари й послуги. Ось чому до грошей відносять банкноти, монети, банківські активи, боргові зобов'язання, а також товарні гроші, тобто споживчі товари, що можуть використовуватися як засіб обміну та платежу. Які вихідні ознаки та концепції походження грошей? Ще на первісних сходинках історії людства виникла потреба у грошах як засобі обміну. Для цього використовували найрізноманітніші предмети в усіх куточках світу. Пір'я, мушлі, боби, какао, срібло, золото, паперові знаки – лише деякі з цих предметів.

Вихідні ознаки грошей є: суспільне визнання; забезпечення збереження вартості; можливість використання як посередника при обміні.

Гроші не здатні прямо задовольнити будь-які фізичні чи духовні потреби людини, а тільки опосередковано – гроші потрібно обміняти на товари або послуги, які потрібні людині для задоволення потреб. Маючи здатність обмінюватись на будь-які цінності, гроші перетворюються в абстрактного носія вартості, в абсолютну ліквідність як абстрактну цінність чи багатство. У цій якості гроші здатні переносити вартість не тільки у просторі, а й у часі.

Сьомого квітня 1630 року майже чотири сотні людей на чотирьох кораблях вирушили з Англії до Америки. Серед пасажирів було чимало освічених людей, успішних комерсантів, були навіть члени парламенту. Їхня країна

переживала економічну кризу, яку поглиблювала тридцятилітня війна (1618–1648рр.). Отож вони зважились полишити свої домівки і родину, згорнути підприємницьку діяльність і податись на пошуки кращого життя [1].

То не були просто шукачі легкого хліба. Усі вони – рівні пуритани – втікали від релігійного переслідування. Вони прагнули заснувати в Америці громаду, яка жила б за Божими принципами. Усі люди мріяли почати нове життя : щоб і вони і їхні діти мали матеріальні статки та при цьому не поступалися б принципами. Невдовзі після прибуття до Сейлема (штат Массачусетс), вони отримали право поселитися на невеличкому клаптику океанського узбережжя. Свій новий дім вони назвали Бостоном. Назва пуритани була дана у XVI ст. одній протестантській групі, яка належить до англіканської церкви. Пуритани хотіли повністю очистити свою церкву від римо – католицького впливу.

Джон Вінтроп, провідник і губернатор нової колонії, з усіх сил сприяв тому, щоб і громада, і кожен її член збільшували свої статки. Він хотів, аби люди мали як гроші, так і високу моральність. Але багатьом важко було втримувати рівновагу між матеріальним і духовним. Розуміючи це, Вінтроп став пояснювати, яку роль у житті побожних людей має відіграти матеріальне багатство. Вінтроп, як і інші лідери пуритан, вірив, що немає нічого поганого у прагненні стати заможним. На його думку, головна мета багатства – можливість допомагати іншим. Тому чим заможніша людина, тим більше вона зможе робити добра. Історик Патриція О’Тул пише: «Чи не найбільше пуритани турбувалися своїм збагаченням. Матеріальний достаток свідчив про Боже благословення, але разом з тим підштовхувався до гріхів плоті ... і до гордості, яка вважалась гріхом».

Щоб уникнути гріхів, до яких може довести багатство і розкоші, Вінтроп заохочував вести помірковане та скромне життя. Проте дуже швидко підприємницький дух спонукав поселенців противитись намаганням Вінтропа змусити їх жити побожно і в любові до ближнього. З’явилися розкольники, котрі обурювались, що Вінтроп втручався в їхнє особисте життя. Дехто почав агітувати за те, щоб створити виборчий орган, який вирішував би справи громади. А деякі навіть переселились у сусідній Коннектикут, щоб там спокійно займатися своїми справами.

О'Тул пише : «Сприятлива нагода, процвітання, демократія - то були рушійні сили у житті пуритан Массачусетса. Тому у них розвивалися самолюбні прагнення, які абсолютно суперечили ідеям Вінтропа про взаємодопомогу і добродійність». Вінтроп помер 1649 року. Він прожив 61 рік і під кінець життя зубожів. Поселення, попри багато випробувань, зуміло вціліти. На жаль, Вінтроп так і не побачив сповнення своїх мрій. Утопічні ідеї Джона Вінтропа побудувати краще суспільство не померли разом з ним. Щороку сотні тисяч людей емігрують з Африки, Південно-Східної Азії, Східної Європи та Латинської Америки до інших країн, з надією на краще життя. Деякі з них піддаються на агітацію сотень нових і нових книжок, веб-сайтів, лекцій, котрі обіцяють розкрити секрет того, як стати багатим. Нині, як і за часів пуритан, чимало людей мріє мати гроші і водночас не втрачати своїх моральних цінностей [2].

Дуже часто намагання сумістити одне і друге приносить гіркі розчарування. Хто прагне розбагатіти, нерідко поступається заради цього своїми моральними принципами, а навіть втрачає віру в Бога. Тому варто запитати у себе : «Чи можна бути заможним і разом з тим залишатися щирим християнином? Чи колись існуватиме таке суспільство, у якому всі люди служитимуть Богові й будуть багатими матеріально і духовно?

Щороку багато людей емігрує з бідніших країн, сподіваючись поліпшити своє матеріальне становище. Але часто це доводить їх до духовного краху. Дехто з християн запитує себе : «Чи можна прагнути збагачення і разом з тим залишатися багатим у Божих очах? Впливові автори і релігійні провідники кажуть, що це можливо. Але дуже важко здобувати багатство, не втрачаючи при цьому духовності.

Гроші – це, звичайно, людський винахід. Самі по собі вони не є чимось поганим чи злим. Так, насправді, гроші – це засіб обміну. Тому, коли ними користуватись з цією метою, вони виконують для нас добру службу. Приміром, Біблія каже, що гроші для людини можуть бути захистом, особливо від проблем, пов'язаних з бідністю. Проте, багато хто вважає, що «за гроші все можна мати».

Святе Письмо засуджує неробство і радить наполегливо працювати. Ми маємо обов'язок забезпечувати необхідним своїх рідних. А коли з'являються додаткові гроші, то можемо

ними «поділитися з нужденними». Біблія не каже, що треба вести аскетичне життя. Вона заохочує нас тішитися тим, що маємо, та «брати свою частку» і споживати плоди своєї праці. У Біблії міститься декілька прикладів вірних чоловіків та жінок, які були заможними. Авраам, вірний слугитель Бога, володів величезними стадами худоби, мав багато золота, срібла, а також сотні слуг. Заможним був теж праведний Йов. У нього було чимало худоби, слуг, золота і срібла. І Авраам, і Йов навіть за сучасними мірками були дуже багатими людьми, однак це не заважало їм залишатись вірними Богові.

Апостол Павло назвав Авраама «батьком для всіх, хто ... мав віру». Авраам не був скупим чи надто прив'язаним до своїх маєтків. Те саме можна сказати і про Йова. Бог назвав Йова невинним та праведним. Йов завжди охоче допомагав бідним та пригнобленим. Як Авраам, так і Йов поклались передусім на Бога, а не на свої статки.

А ось зовсім інший приклад – цар Соломон. Він, будучи спадкоємцем царського трону в Єрусалимі, мав від Бога не лише мудрість, але й величезне багатство та славу. Більшу частину свого життя Соломон залишався вірним Богові, але під старість «серце його не було все з Господом». Історія його життя показує, що матеріальний добробут приховує в собі багато пасток [1].

Найбільша небезпека криється в тому, що багатство нерідко породжує любов до грошей і до всього того, що за них можна купити. Багатство розпалює апетити, які ніколи не вдається заспокоїти. Соломон, коли ще був бідний, написав так: «Хто срібло кохає, той не насититься сріблом, хто ж кохає багатство з прибутком, це марнота також.» Пізніше Ісус і Павло навчали, щоб християни остерігались цієї підступної пастки – любові до грошей.

Коли гроші стають об'єктом пожадання, а не просто засобом для купівлі речей чи послуг, тоді зростає ризик піддатися різним спокусам, - говорити неправду, красти чи зраджувати. Юда Іскаріот, один з Ісусових апостолів, зрадив свого вчителя всього лиш за 30 срібляків.

Гонитва за багатством несе зі собою ще й інші, більш приховані, небезпеки. По-перше, заможність сприяє розвитку надмірної самовпевненості. Про таку пастку попереджав Ісус, сказавши, що багатство «може ввести в оману». Учень Яків теж застерігав, щоб християни, коли планують «вести справи й

отримувати прибуток», не забували про Бога. Звичайно, гроші створюють почуття безпеки та впевненості у завтрашньому дні. Але вони таять у собі небезпеку – замість більшої довіри до Бога у нас може розвинутиись довіра до грошей. По-друге, гонитва за достатком забирає багато часу і сил. Через це людина може занехаяти духовні справи. Крім того, багаті мають постійну спокосу користуватися своїми статками лише для приємного проведення часу та власного задоволення. Духовний крах Соломона був певною мірою наслідком того, що життя в розкошах притупило його здоровий глузд. Він знав, що Бог заборонив одружуватися з представниками інших народів. Усе ж Соломон завів собі гарем з тисячі жінок. На догоду своїм чужинним жінкам він дозволив їм поклонятися ідолам. Ці приклади засвідчують правдивість Ісусових слів : «Не можете бути рабами Бога і Багатства». Але як людині долати фінансові проблеми? І, найважливіше, чи можна сподіватися кращого майбутнього?

Моральна незаплямованість набагато цінніша від великого багатства. Досі люди так і не спромоглися побудувати суспільство, у якому всі були б заможні та водночас високоморальні. Але таке суспільство – це не лише мрія. Бог обіцяє, що його царство принесе людству як матеріальне, так і духовне процвітання. Ісус навчав, що без високої духовності не може бути справжнього добробуту. Отже, чи ми матеріально багаті, чи бідні, стараємося найперше дбати про свою духовність. Перед нами – справді повноцінне життя серед людей, які будуть і матеріально, і духовно багатими.

Сучасний світ неможливо уявити без грошей. Вони забезпечують функціонування усіх сфер людського суспільства. Використання фінансової інформації, застосування фінансових знань є необхідними елементами будь - якого напряму діяльності людини. Фінансова грамотність допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо. Фінансово грамотні люди більшою мірою захищені від фінансових ризиків і непередбачуваних ситуацій. Вони відповідальніше ставляться до управління особистими фінансами, здатні підвищувати добробут за рахунок розподілу наявних грошових ресурсів і планування майбутніх витрат.

Висновок. Гроші – багатогранне унікальне явище. Еволюція грошей пов'язана з розвитком людства та зростаючими вимогами до якості, кількості та ролі грошей. На кожному етапі розвитку суспільства виникали нові форми грошей, проте попередні не зникали і на сьогодні всі вони існують і можуть за певних обставин виконувати функції грошей. Суспільна та економічна корисність грошей полягає в тому, що гроші дозволяють здійснювати обмін товарами та послугами, а також є вимірником корисності інших товарів і послуг. Функції грошей можна ототожнювати з роботою, яку вони виконують для суспільства. З часом функції грошей змінювалися відповідно до їхньої суспільної корисності. У результаті грошової реформи в Україні створено один із невід'ємних атрибутів державності – національні гроші. Введення української валюти – гривні – стало запорукою стабілізації української економіки.

Джерела :

1. Всесвітня історія. Історія цивілізацій : Навч. посіб. \ Т.В. Орлова. – К., 2012. – 446 с.
2. Святе Письмо.
3. Фінансова грамотність: Навч. посіб. \ Авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К., 2013. – 311 с.

Стаття надійшла 16 травня 2016 р.